

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
De.
MENTE HUMANA.

Quam
AUXILIANTE NUMINE

Sub Praesidio

Viri Reverendi & Clarissimi
D. JOH. Chieri APACII, S.S. THEOL. Do-
ctoris, ejusdemque & p. t. Philosophiæ naturalis in
illustri Collegio Claudiopolitano Refor-
matorum Professoris or-
dinarii,

Publicè defendendam suscipit

MATTHIAS FOGARASI,
Theol. Phil. & Ling. Studiosus.

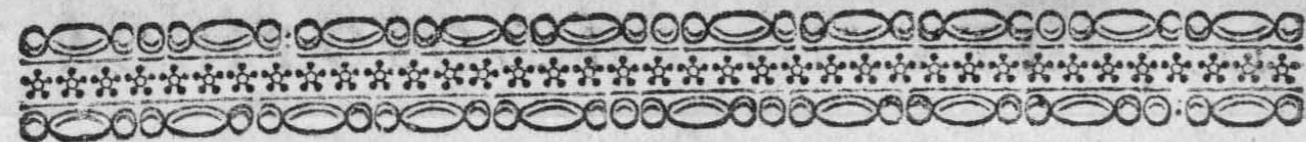
V A R A D I N I,

Apud ABRAHAMUM KERTESZ SZENCIENSEM.
Anno Domini M. DC. LVIII.

*Philos
Qu
61*

*Georgii Kis-ai
1707.*

D. Franciscus Dilly

Generoso prudenti ac circumspecto viro

D. VALENTINO ISTVANDI.

*Gravissimo Claudiopolitanorum Centumviro,
Solertissimo Collegii Reformatorum Curato-
ri, Benignissimo Musarum Patrono ac Fau-
tori, Liberalissimo studiorum meorum Mæ-
cenati.*

Immaturam hanc studii Philosophici messem

In perpetuæ gratitudinis quale quale
τεκμήριον **summa cum animi sub-
jectione.**

Sacram facio

MATTHIAS FOGARASI
Respondens.

**M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA**

**G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA**

DISPUTATIO PHILOSOPHICA

De

MENTE HUMANA.

T H E S I S I.

Um nihil homine divinius, venustius, mirabilius, sub
Lunæ concavo Deus sapientissimus naturæ artifex,
inter opera hexaemeri reliquerit: hæc autem divini-
tas, pulchritudo & elegantia maximè in mirabilibus
naturæ in ipso altioris operationibus (qua nempe
præterita recordatur, cernit præsentia, & futura præ-
videt) consistat: non inutilem operam nos ponere visi sumus, si de Men-
te humana sobriè & paucis philosophari in præsentiarum sumeremus:
Quo materiam de anima rationali superioribus hisce diebus per ordinari-
as prælectiones propositam discipulis clariorem & faciliorem reddere-
mus.

T H E S I S II.

Quamvis mentis humanæ appellationes tam apud Latinos, quam Græ-
cos & Hebræos, promiscuè sæpius usurpentur; si tamen differentiam re-
quiramus, ea vix alia esse potest, quam quod anima quæ Græcè ψυχή ἢ
Heb. nephes dicitur, significet principium, quo vivimus: spiritus sive
animus, qui Græc. πνεῦμα, Heb. ruach, verò sit id, quo sapimus: Mens
denique Græc. νόσος, Heb. danyat dicatur illud, quod divina contemplatur. *dahghat*

T H E S I S III.

Mens itaque hominis est spiritus corpori ejus regendo destinatus.
Quod verò per spiritum, quem aliquid aliud indigitare statim diximus,
definire cogamur, causa est, quia usus loquentium clariorem eum jam
nobis fecit, Adeo quidem ut illo nomine & Deus & Angeli passim veni-
ant.

ant. Nihilque aliud sit quam substantia cogitans. Cogitare verò est ejus quod in se est immediatè consciùm esse. Talis autem substantia est non tantum Deus, sed etiam Angeli & mentes humanæ. Cum isthoc tamen discrimine, quod ille seipso necessariò existat, hi verò ab illo contingenter. Sed & inter hos quoque hoc interest, quod illi perfectiores sint, Deoque sine corporea mole ministrent, nisi id hominum imperfectio quandoque desideret: hæc verò ex supremi Entis ordinatione unionem cum corpore semper appetant.

T H E S I S I V.

Quia igitur inter Angelos & Mentis humanas differentia non est intrinseca & substantialis, sed extrinseca duntaxat & accidentalis: (sunt namque utrique substantiæ cogitantes) hinc mentem quoque substantiam esse liquidò constat. Secus aut de Angelo aut de Mente neganda esset hæc definitio, & quidem vel tota vel in parte. At quod ne de Mente quidem negari possit, inde patet, quod nulla possit cogens ratio adferri, quare cogitatio attributum scilicet rei in Angelo substantiale & spirituale, in homine sine spirituali substantia consistere possit: nisi dicas corpori quoque ex se competere posse ut cogitet, sicque substantias spirituales & corporeas in essentiali attributo convenire, proindeque inter eas nullam genericam differentiam statuas. Deinde actiones sunt suppositorum: hæc verò omnia esse substantias spirituales, nemo cum ratione negare potest. Cum itaque Mens percipiendo, volendo & judicando suas operationes & actiones exercent, eam suppositum aliquod esse necesse est, & per consequens substantiam.

T H E S I S V.

Esse autem substantiam à corpore realiter distinctam probatur inde, quod cogitatio quæ mentis est essentialè attributum, sine conceptu extensionis, quæ corporis est attributum pariter essentialè, clarè & distinctè à nobis percipi possit. At quæcunque nos ita percipimus, ea à se invicem separari & sola existere divina potentia possunt; nisi quis infirmiore Deum in operando, quam nos in cogitando autemet. Clara autem perceptio (uti ea definiri solet) est quando res menti attendenti præsens & obvia est. Distincta verò quando non tantum clara, sed ab omnibus aliis abstracta & præcisâ. Deinde experientia omnium seculorum docet corpus quodlibet corruptibile esse; quod de mente humana affirmare, nec natura

natura ejus, nec operationes, nec denique Dei natura permittit. Cogitare namque, quæ forma specialis est cujuscunque spiritus, etsi non ultimatè perfecta ad ens in certo genere rerum constituendum nullis potest constare partibus, in quas in omni corruptione sit resolutio. Percipere quoque velle & judicare ex natura sua non imminuunt perfectiones mentis, sed eas multiplicant, si ordinatè fiant, quo namque plura percipimus & judicamus, eo sapientiores, diviniore & perfectiores habemur. Denique cum Deus qui hominem creavit, naturaliter sit sapiens & justus; animæ hominis quæ sempiterna appetit, finem extra vitæ hujus terminum collocasse, ubi etiam quibus in hoc mundo malè fuerat, optimè esse possit, censendus est.

T H E S I S V I.

Hinc eorum sententia, qui dicunt, mentem posse dici & esse substantiæ corporeæ modum, non tantum est falsa sed & valde periculosa, sensimque ac sine sensu ad atheismum manuducens. Si namque modus est corporis, corrupto corpore ipsam quoque; corrupti necesse esset, quod falsum esse thesi præcedente probatum; aut saltem sequeretur modum posse non existere, & per consequens non esse modum, quod esset contradictorium. Nec obstat, quod obijciunt extensionem & cogitationem esse attributa, quæ certis substantiis tanquam subjectis insunt, cumque hæc inter se non sint opposita, sed diversa; mentem quoque posse esse attributum quoddam, eidem subjecto cum extensione in homine convenire; quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur. Resp. Diversa sola ratione dissentunt; cogitationem autem & extensionem & re & ratione dissentire, proindeque opposita esse, liquet inde, quod essentialia sint attributa, quæ nullo modo à rebus, quibus insunt separari, manente essentia rerum, possunt. Quod ratione extensionis in corpore, ratione verò cogitationis in spiritibus sive mentibus separatis, Deo puta & Angelis infallibiliter verum esse, ne ii quidem, adversus quos nunc disputamus, inficias ire audebunt. Unde constat aliter cogitationem corpori inesse, quam extensionem, nempe per subjecti sui congrui, à quo inseparabile est, conjunctionem, quæ si dissolvatur, corporis essentiali attributo manente, ipsa inde abscedere potest. Sed instant: hæc in homine consentire, eidemque etiam secundum idem simplex subjectum attribui posse, atque ideo diversa non opposita dici debere. At respondemus 1. Logica non de locali & physica

Quæstio novitas.

289 241

Hen
ri
Regin
Medi-
cus
tra
sophid
Castilia
ne
Corpus
pro
nt
E
t
hic a

coexistentia loquitur (quomodo possunt etiam opposita ad compositi alijus constitutionem congregari, ut in elementorum ad elementata generanda mixtione, aliisque quam plurimis in Medicina, Mechanica & rerum compositionibus, cuilibet clarum est) sed de habitudinum affectionibus, quarum quæ opposita sunt diversa esse non possunt. 2. Hominem subjectum simplex esse, is demum dicet, qui cum Lucretio & similibus, præter corruptibile corpus in ipso nihil cernit. Illudque ipsum hominem esse dicit, quod brutis quoque commune est. 3. Subjectum tale in quo reperiuntur duo vel plura attributa, quorum utrumque sine alio potest distinctè intelligi, compositum est, non simplex. Ubi si quis regerat, *hæc se mutuo in conceptu quidem suo non includere, sed nec se invicem excludere*, ideo non satisfacere respondemus, quod distinctus conceptus non adæquatè repræsentet, nec quidpiam, quod clarè & ab aliis præcisum non est, comprehendat, quo pacto quicquid illo non includitur, excludi necesse est. Hinc dicimus intellectum finitum, non nisi inadæquatè Deum ejusque attributa concipere, quia de misericordia ejus cogitando, non potest eam ita præcidere ab essentia & reliquis attributis, quin necessario includatur conceptus essentia, unitatis, infinitatis, æternitatis, imò & justitiæ divinæ, alioquin non divinum sed finitum quid conciperes. Longè certè secus ac *in conceptu animalis, qui rationem nec includere nec excludere objicitur*: nisi enim ille rationem excludat, adæquatus dici non meretur. Siquidem adæquatum subjectum & adjunctum illud dicitur, quorum neutrum latius vel angustius est altero. Quicquid igitur extra sphaeram consensionis eorum reperitur, excludi merito censetur. Isthæc tamen exclusio non efficit, quo minus ratio quoque ad Dei nutum insuper accedere queat. Quod ubi factum est conceptus compositi, ut sic necessario includit partes. Hinc videre est non illam esse rationem, *quare cogitatio extensionem in suo conceptu non includat, quod tum non posset esse in subjecto extenso, quum alioquin fieret penetratio dimensionis*. Hæc enim est plurium corporum in unius loco adæquato coexistentia, non rei spiritualis, multo minus accidentium, quæ loca occupare non possunt. Hinc quoque quamvis motus & figura sine extensione seu re extensa concipi à nobis nequeant, non est tamen talis penetratio nobis metuenda. Sed mirabilis hic videatur *illa ratio, qua modos illos motus & figuræ sine ulla extensione existere dicunt, quia extensio ipsis non adversatur*
sicut

sicut nec cogitationi. Nam si illud sufficeret; & disprata & contradictoria & privantia possent se invicem modificare: & ex hoc quia non adversantur deberet unum sine alterius conceptu existere: cum potius adversa maximè in causa sint, quare unum sine altero esse debeat.

T H E S I S VII.

Hæc autem compositio, quia est partium sive membrorum, materiam totius sive integri constituentium, necessarioque & tam arctè inter se unitorum, ut nec anima sine corpore omnes, quas edere solet, operationes efficiat, nec corpus humanum, qua tale sine anima quidpiam operetur, vel etiam ad momentum vivat, sequitur non esse ens per accidens & per aggregationem (quo pacto partium compositarum nulla ad alterius internam perfectionem, quidpiam facit, ut in acervo tritici & similibus patet) sed ens per formam essentialem unum. Forma namque est causarum illa, per quam unumquodque est, id quod est. Homo verò per corporis & animæ unionem realem est homo, quæ si tollatur, maneat licet anima & corpus separata, homo non amplius erit homo. Nec est quod quis hanc esse hominis formam ideo neget, *quod forma sit operationum omnium principium, quod de unione tali affirmari nequeat, cum illa sit accidens, opera verò sæpe substantiæ*. Præterquam enim quod responderi posset, hominem nihil substantiæ unquam producere, sed eam duntaxat modificare, dicendum est, quod ex se in nulla unquam re operatur, sed cum materia conjuncta, dicitur autem principium operationum, imò actus, quia immediatè quasi respicit effectum, non quemadmodum materia, mediante forma. Sed & illud verum hic quoque esse debet, quod, actiones sint suppositorum. Quis verò unquam dixerit solam formam, materia exclusa, constituere suppositum? Si entia divina solummodò formas esse regeras; respondeo te formam physicè ac proinde valde strictè accipere, non verò, ut par esset, logicè ac generalissimè, quomodo materiam & formam entibus etiam divinis (pro ratione nostri captûs) competere, necesse est. Secus nulla unquam de talibus definitio esset meditanda. In qua genus semper materiam, differentia autem specifica formam exhibet.

T H E S I S VIII.

Sed ut institutam disputationem persequamur, restat videndum an nihil ponderis habeat talis illatio. Si cogitatio & extensio eidem subjecto
simpli-

simplici possunt inesse, cogitatio diceretur longa, lata, profunda, quadrata, rotunda; & extensio affirmata, negata, videns, audiens. Nam inquirunt, *illa attributa etiam tum servarent singula suam quamque differentiam.* At inquam ego, non est modorum servare suam differentiam uti nec operari. Cujus enim hoc est, ejusdem & ipsam esse & vicissim. Si itaque esse modorum est inesse, etiam differentiae eorum conservatio dependebit a' subjecto, cui insunt, quod quamdiu indifferens & simplex est, non potest tam adversa attributa sustinere, nedum iis essentiam dare. Quin imo motus quoque & figura, quamvis propriè sint modi corporei, quod tales sunt, habent hoc causaliter non à corpore cui insunt, sed ab externo efficiente, quamvis eorum conservatio dependeat a' subjecto corpore, quatenus illud, quantum in se est, in eodem statu esse perseverat. Longè itaque minus potest cogitatio à corpore dependere, vel in esse vel in operari. Si namque cogitatio pertineret propriè ad corpus, nil nisi quod corporeum est propriè cogitaret.

T H E S I S IX.

Adhæc, quando opponimus, mentem propterea non posse esse nec dici modum corporis, quod de corpore dubitare, de mente verò dubitare nequaquam possimus: respondent *hoc illud tantum probare, quod, quamdiu de corpore dubitamus, illam certò ejus esse modum dicere non possimus, potest tamen illud non obstante nostra dubitatione affirmatione vel negatione (quæ rerum existentiam nec tollunt nec ponunt) dubii istius corporis, si existat, esse modus.* Respondeo. 1. At attributum essentialia (quod semper vel à materia, vel à forma, vel ab utraque promanat) à suo subjecto non potest separari, tota manente rei essentia. Nam si dicas *accidentale hoc esse attributum*, eo ipso alio subjecto debere in hære affirmabis. 2. Si de natura modi est inesse, eo, cui inesset, negato vel in dubium vocato, nec ipse posset affirmari, alioquin non per inesse, sed per esse definiendus esset. Nec obstat *certum quem esse posse se habere figuram crucis, tametsi dubitet habeatne nummos penes se.* Dubitare namque talis haudquaquam potest, se illam figuram corpori alicui insculptam habere, etsi non nummo; nisi insulsè opinetur spiritum quoque posse tali figura insigniri: esseque spiritum & non esse. 3. *Quamvis verissimum sit affirmationem & negationem nostram non causare rerum existentiam nec tollere, ea tamen est inter distinctam perceptionem & res ipsas relatio, ut il-*

la

la distincta dici nullo pacto queat, si res vel tantillum se aliter habeat. Secus, quid inter hanc & confusam interesset? Nec est quod hic *omnipotentia Dei pro instantia objiciatur, quasi Deus per eam posset ei contrarium facere, quod nos clarè & distinctè percipere videmur.* Tum demùm namque de illa ritè cogitamus, cum omnem ab ea impotentiae speciem procul removemus, quod non fiet, si illum contradictoria, (substantiam nempe accidens & contra faciendo, nam accidentales perfectiones mutabiles esse & fuisse maximè ratione potentiae Dei omnes Philosophi concedunt) facere concipiamus. Contradictorium autem hic est inesse & non inesse. Illud modorum, hoc verò substantiae est. Ut meritò dicere queamus, non magis posse facultatem cogitandi esse sine mente humana, quam montem sine valle. Nec juvat si dicas *facultatem cogitandi esse ut genus considerandum, quod varias sub se species potest comprehendere, quarum una sit substantia & propterea substantialis; altera verò attributum & ideo attributiva; tertia verò sit modus, atque idcirco modalis dicatur, proindeque nullam hic esse talem contradictionem.* Nam facultas nihil aliud est quam vis & habilitas in operando, & quandoque jus ad aliquid legitimè agendum; cogitare quoque est agere, quæ omnia esse sui subjecti necessariò præsupponunt. Non itaque ex se & propriè facultas cogitandi aliud dicit quam attributum & modum rei, ἀλογον est itaque genus in una specie Logicum fingere. Deinde attributa & modos esse non opponuntur nec differunt realiter (quod in speciebus semper est necessarium). Idem enim accidens quatenus rei inesse concipitur, attributum, quatenus verò eam variat, modus dicitur, imò dicitur etiam qualitas, cum ab ipso substantia talis esse concipitur. Unde manifestum est nostram illam rationem: mens humana concipitur ut substantia incorporea; ergo non ut modus corporis: multum recedere à veritate illius, qua quis diceret, *animal non posse concipi, quod sit irrationale, cum illud possit concipi quod sit rationale.* Hic enim est verum genus, quod utrique speciei ex æquo communicatur, ibi verò genus nullum, nisi attributum & modum, & rei cui inest & sui ipsius genus esse regeas. Deinde verissima in hoc eodem quoque exemplo est talis illatio: brutum à me hic & nunc concipitur clarè & distinctè, ergo non homo. Denique si ut se habet animal ad rationale & irrationale, sic quoque corpus ad cogitationem & extensionem, tum corpus potest esse aliud cogitans aliud extensum. Ex quibus constat quoque quantum

B

robo-

roboris habeat illa exceptio, qua eatenus mentis essentiam necessariam dicunt, quatenus necessario in generali illa facultate cogitandi consistit, & sine illa subsistere non potest; sed contingentem quoque posse dici, quatenus vel substantia vel attributum vel modus esse possit. Mens siquidem humana in cogitandi facultate non magis consistit, quam quodlibet ens in modo suo primo & immediate sibi inhaerente. Facultas quoque cogitandi non magis potest esse mens humana, quam talis modus res ipsa. Porro essentiam necessariam dicere est necessario dicere substantiam, hanc autem propter coexistentiam cum alia, ejus modum dicere, est adjuncti vel membri Logici naturam ignorare. Horologii quoque ratio, quod scilicet ejus generalis essentia nunc in unius nunc in trium &c. rotarum, nunc in aliarum partium adaptatione constituens varias sub se complectatur species; nihilo plus ipsorum causam promovet; à variis namque rei corporeæ modis & partibus corporeis, ad ei, substantiæ alicujus incorporeæ attributum essentialia, tribuendum, consequentia infirma. Deinde forma Horologii (ut & aliarum rerum si hos eosdem philosophantes sequamur) non in rotulis vel aliis partibus corporeis consistit, sed in complexione accidentium motus, figuræ, magnitudinis & situs; malè itaque ex illarum varietate, specierum varietas introducit, quum hæc non nisi à formarum oppositione sit petenda.

T H E S I S X.

Ex hæcenus sic dictis, clarissimè patere arbitramur, quod, cum cogitandi facultas genus pluribus speciebus competens esse non possit, animalis vel Horologii (quorum tamen neutrum, dum in alterutra duntaxat specie latet, potest esse genus, sed species) exemplo nihil effici ad probandum eam sub conceptu modi corporei existere posse. Imò patere quoque arbitramur, non tantum posse, sed revera ex natura determinari, mentem humanam non accidens sed substantiam dicendam. Adeo quidem ut quamvis sacrarum literarum testimonium, ob summam testantis auctoritatem & dignitatem sit omni exceptione majus, proindeque omni ratiocinio præponderet, quia tamen res Philosophicas illæ ex sensu vulgi plerumque proponunt, nisi solidis ex ipsa natura instantiis hoc quoque earum effatum stabiliri possit, idem respondere hic quoque promptum esset, quod in circumgyratione terræ & similibus. Adde quod apud hominem atheum & Deum & immortalitatem animarum negantem non plu-

ris fiat sacrarum literarum auctoritas, quam apud nos Sancti Georgii, Christophori, & undecim mille virginum res gestæ. Imò non rarò incidit vel ipsis quoque Christianis idem omnino scrupulus, qui eximi nulla ratione secus posset. Atqui utinam non esset hæc opinio præcipitium & stimulus ad talem impietatem.

T H E S I S XI.

Hæcenus probare contendimus mentem humanam præter substantiam aliquid aliud esse non posse, imò quod à corpore realiter sit distincta, unde nullo negotio sequitur, eam non magis verè dici organicam quam modum corporeum. Nam si mens substantia omnino est, per propriam formam est, id quod est. Forma verò dicitur operationis principium immediatum (ut supra dictum est). Imò actus, quod jam materia non amplius in potentia possit hoc vel illud esse & operari, sed revera & actualiter operetur, (quod inanimatis & insensatis tametsi tam clarum non sit, verissimum tamen esse patet, quia, quod in sensualibus & spiritualibus est activè, hoc in istis est passivè operari, quod nihil aliud est quam commodis & usibus horum inservire) sequitur animam non ita esse organicam, ut planè nullas actiones sine corporeis organis perficere possit. Deinde si cogitare est operationis suæ immediate conscium esse, quod etiam ex horum sententia & scriptis verum esse liquet, contradictorium esset operationis corporis cogitationem perfici, particula namque immediate ad studiosè hoc cavendum additur. Nec est quod eam hic superfluam esse contendas; nam si Deus, Angelus, & anima quoque separata sine ullo interveniente medio intelligit, illud cum ratione dici non potest. Unionem cum corpore arctissimam si causeris, rehero, actum cogitationis ut sic esse simplicem, nec admittere illam circulationem, qua ab anima ad corpus, & ab hoc rursus ad illam reitaret; adde quod quemadmodum anima præter motum nihil corpori communicat, sic multo magis nihil potest à corpore ad animam præter motum transferri. Quid itaque opus erat animam, ut cogitaret ope corporis uti, cum quod natura per pauciora potest, per plura non faciat. Omitto quod ab his iisdem mens humana internum principium prædicetur, & quidem cum tali explicatione: additur, inquit, primò ad excludenda instrumenta cerebri, quibus actiones cogitativæ, non primò sed securò sive instrumentaliter perficiuntur. Tertio, Cogitatio est actio. Actiones autem non præcipue instrumentis, sed ipsis ut

appellant suppositis, vel causis principalioribus, instrumentis utentibus, quæ hic est anima rationalis, adscribuntur, testibus hic ipsismet adversariis. Quod quomodo verè diceretur, si anima in omnibus suis operationibus esset organica, ego prorsus non video. Quartò, experientia quoque hoc in ecstasibus manifestè docet, in quibus quamvis tam fortiter agitentur partes exteriores, ut vehementes earum motus, cerebrum concutere sit verisimile, nihilominus tamen homo mortuo similis manet. Idem patet ex sublimioribus & diviniorebus quorundam moribundorum cogitationibus & sermonibus. *Quod ex solis generosioribus tunc ad cerebrum ascendentibus spiritibus animalibus oriri prohibent, argumenta jam allata, & quæ 12. thesi sequuntur.*

T H E S I S XII.

Jam rationes adversas videre operæpretium erit, quarum præcipua est, quod in omnibus suis actionibus saltem cerebro, satis sano & satis rectè secundum parenchyma, sanguinem & spiritus, disposito indiget; ut in pueris, senibus, deliris, sanis aliisque patet, in quibus uti cerebrum dispositum est, sic se habent & cogitationes. Idque non tantum in rebus corporeis sed etiam spiritualibus & divinis, de quibus quoque justa spirituum quantitate deficiente, nihil quicquam cogitare posse in somno profundo, apoplexia &c. clarum est. Sed Respondeo. 1. Cerebrum sanguinem & spiritus animales puriorum cogitationum organa non esse, thesi præcedente probatum, non negamus interim hæc quoque interdum certarum cogitationum causas moventes & adjuvantes esse posse; quemadmodum artifex vel utilitate vel operis honestate ad opus extruendum, pictor quoque iisdem causis & præterea tabellæ elegantia vel penicilli bonitate vel colorum varietate ad picturæ alicujus efformationem permovetur. Imò si hæc definit, Apelles, non amplius erit Apelles; nec Dædalus, Dædalus, &c. 2. Quod verò intellectio pura cum imaginationibus semper fere in nobis commisceatur, non naturæ sed propria nostra culpa est, qui ab infantia soliti sumus ex judicio sensuum philosophari: ut mens corporea moli adeo immersa rarò originem suam reperat, seseque exerat. 3. Ea quæ per sensus nobis communicantur, nihil commune cum divinis entibus habere, inde perspicuum est, quod quicquid de iis ex sensibus discere possumus, ea vel per oculos vel per aures ad cerebrum transeant, ibi verò præter motus nihil ita transire universa physica clamat. At qui posset mo-

tus

tus Deo & Angelis similis esse? accidens corporeum substantiæ spirituali? equidem vox scripta, lecta & pronunciata certis & secundum linguarum varietatem variis calami flexuris, tremulis aëris sonitibus constat, quæ aliquid Deo simile repræsentare, frivolum est opinari, & ex incorruptibili corruptibile facere.

T H E S I S XIII.

Postquam itaque mentem humanam seu animam rationalem esse substantiam & quidem realiter à corpore distinctam, incorruptibilem & inorganicam, id est, naturæ esse planè à corpore independentis, abundè, ut videmur, defendimus; hinc statim consequitur eam ex traduce esse minimè posse. Traduces enim propriè sunt brachia vitium, quibus illæ ex arbore in arborem traducuntur, impropriè verò hominis genituram hoc nomine ideo appellarunt, quod quemadmodum traducum una ab alia dependet, sic quoque homo generatus à generante pendeat. Quo sensu quidem non admodum ineptè potest totus homo ex traduce esse affirmari, quia totum compositum generatum pendet ratione unionis & quæ inde consequuntur à generante: Sed quia non tam de composito quam de partibus componentibus est hic sermo; Quæritur, an quia duæ sunt in homine substantiæ unitæ, corpus & mens, hæc quoque perinde ac illud non immediatè à Deo in conceptione producat, sed à parentibus oriatur? Affirmant multi; Nos negamus.

COROLLARIA RESPONDENTIS

Ex Philosophia rationali.

I. LOGICA.

1. **Q**uia predicamentorum quedam ad Logicam, alia autem ad reliquarum artium aliquam pertinent, idcirco rectè eorum tractatio à Petro Ramo in Logica negligitur. Idem de notionibus quoque Metaphysicis judicamus, quælibet tamen suo sensu abundare lubentes permittimus.

2. Nec fallaciæ hic locum habent, cum materia elenchorum ex argumentorum non secundum artium regulas conjunctione vel disjunctione, formæ verò ex syllogismorum definitionibus possunt cognosci ac dijudicari.

3. Accuratissime effectum illud, quod nonnulli causæ corrumpenti attribuunt, à Petro Ramo ad causam procreantem refertur: cum quia entia non sint sine necessitate multiplicanda, tum quia contradictionem involvat esse causam & esse corrumpentem.

B 3

4. Cat-

4. *Causa finalis est omnium causarum ultima; siquidem nihil aliud est quam bonitas rei, qua illa ad usum est apta, resultans ex materia cum forma combinatione, qua bonitas ab efficientis mente recepta, eum impellit ad agendum, at que adeo recte tum causis impulsivis annumeratur, ideoque hoc sensu quatuor causarum aliquam (ut reliquis oppositam) constituere haud potest.*

5. *Nec sufficit dicere solum Logicam Ramæam laborare defectu argumentorum nudorum, cum ea (uti alia quæque ad proprias sedes revocare solet) accurate ad argumenta modo quodam consentanea referat, ut quæ consensionem habeant laxiorem.*

6. *Synonymorum consideratio aut non est Logica, sed Lexica, aut si sit habet locum suum, tanquam exemplum, in distributione subjecti in sua adjuncta.*

7. *Thematis doctrina uti tradi solet non est Logica.*

II. RHETORICA.

1. *Rhetorica non differt ab Oratoria.*

2. *De causarum generibus agere non pertinet ad artem Oratoriam, sicut nec de inventionem, dispositionem, memoria, verborum perspicuitate, &c.*

3. *Metonymia formæ & finis nullum in Rhetorica proprium exemplum habet.*

EX PHILOSOPHIA MORALI.

I. ETHICA.

1. *Ethicæ studium ætati juvenili est congruum.*

2. *Virtutum doctrinam plenè tradit Theologia, quæ illam Dei voluntatem nobis exhibet, quæ officium nobis præscribitur.*

3. *Forma virtutis consistit non in mediocritate inter duo vitia extrema, sed in conformitate ad suam regulam.*

4. *Iustitia, prudentia, fortitudo, temperantia non sunt quatuor genera virtutum, verùm affectiones cuilibet veræ virtuti competentes; quamvis speciales quædam virtutes & nomine & definitione alicujus illarum gaudeant, quia in illa magis effulgeant.*

II. OECONOMIA.

1. *Parentum jus in liberos est jus regium.*

2. *Quia paterfamilias in se imaginem seu similitudinem Monarchæ habet, idcirco debet habere perfectiorem virtutem quam alii omnes in domo.*

III. POLITICA.

1. *Administrare jus in respectu ad finem extrinsecum & mentem legis, est maior justitia, quam si respectus habeatur ad finem proximum solum & verba ipsa legis;*

gus; unde illud: *Summum jus summa injuria.*

2. *Status Monarchicus est omnium Politicorum statuum firmissimus & maxime diuturnus, ac in se præstantissimus, siquidem in illo omnia in unum conspirant, ac proinde non facile est obnoxius dissolutioni.*

3. *Princeps habet jus promulgandi & sancienti leges de doctrina cœlesti rectè proponenda, de Sacramentis ritè administrandis, de Synodis indicendis & celebrandis, de visitatione Ecclesiarum & Scholarum, deque Ecclesiastica disciplina secundum Dei verbum exercenda, at non formaliter, directè, proximè, verùm materialiter, indirectè, remotè & objective.*

EX PHILOSOPHIA NATURALI.

1. *Quamvis in omni motu fiat circulus propter resistantiam corporum circumstantium, naturâ tamen suâ quilibet tendit ad rectam lineam.*

2. *Hinc motus est unus, qui naturalis dicitur, quatenus rei naturæ congruit; violentus verò quatenus non à se, sed ab aliqua causa externa immittitur: Unde accidens aliquod ex uno subjecto potest in aliud transmigrare.*

3. *Quia, ut res aliqua existat requiritur ante omnia motus, idcirco motus est id quod primariò efficit formam.*

4. *Cum Physica sit ars, omnis autem ars actum aliquem hominis dirigat, congruè statui potest, imò debet eam esse etiam practicam.*

5. *Elementa propriè dicta sunt sydereæ materia & globuli cœlestes, ex his namque res primò oriuntur, & in hæc ultimò resolvuntur: quamvis etiam terra, aqua, aër, ignis dici possint elementa, sed media, & uti loquuntur subalterna, sicut & Mercurius, Sal, Sulphur.*

6. *Privationem physicarum rerum principium esse minimè potest probari; cum principium tale debeat constituere essentiam principiatorum, quod illa minimè facit.*

7. *Color non inest realiter corporibus, nisi quatenus illa pro varietate dispositionis partium suarum insensibilium, quæ radios cœlestes recipiunt, hoc vel illo modo eorum motum disponentes ad oculos nostros transmittunt.*

8. *Hinc in quibus corporibus hicce illorum motus sistitur, ob idque ad nos non reverberantur, privationem ejus in inesse statuimus, quæque ideo nigra nuncupamus.*

9. *Matheseos studium adeo est juventuti necessarium, ut ubicunque locorum illud prorsus negligitur, ibi barbariem regnum obtinere necesse sit.*

EX PHILOSOPHIA SUPERNATURALI.

1. *Quemadmodum totius Theologiæ subjectum proprium est voluntas, ita etiam vera fidei, quæ est altera pars Theologiæ, & quidem ordine naturæ prior.*

2. *Cum*

2. Cum attributa entis & operationes fluant ab essentia ejus, sequitur manifestameos committere contradictionem, qui statuunt Deum esse infinitum quidem operationibus & potestate, sed non essentia.

3. Quia Deus est ens independens; Dei naturæ adversus error est, dicere, tum demum à Deo fieri & incipere electionem, cum quis actu incipit ipsi vivere.

4. Ecclesiæ gubernandæ ratio in Dei verbo est sufficienter determinata.

5. Animas piorum usque ad resurrectionem cum corporibus dormire, eorum hominum est affirmare, qui nec naturam suam, nec Dei voluntatem revelat am verunt.

6. Philosophia sanâ non repugnat, sed potius ancillatur Theologiæ.

DOCTISSIMO ATQUE AMICISSIMO DOMINO
RESPONDENTI.

S Cissa per ambiguas meret Sapiëntia lites
Nuper ab insansis pœnè necata nothis.
Regius egregius penetrare in viscera Matris
Dum cupit, heu! Sophia vulnera vimq; tulit.
Corporis esse modû mentē per jurgia clamās
Arcadico hospitio plus feritatis habet.
Apacius tanto solvens discrimine Regem
Corporis, ad patrios fert super astra lares:
Præteritque memor; præsentis certæ; futuri
Præscia, divinas mens imitatur opes.
Sic sic aeterno faciens divortia bello
Apacides, veris jungere falsa vetat.
Unus es Apacida qui pocula sana propinans,
Fonte levas patriæ lymphidiore sitim.

Quibit inde sapit propius concurrere quæcûq; est
Cura bona mentis, qui bibit inde sapit.
Tu quoque commissi custos vigil, acer, a sylâ
Dirige Pergameum laude tueris opus.
Pugna sit, infensis aciem committimus alis,
Obscurant latium nubila tela polum.
Nô clypeata pigra est Testudo, Ariesve bicornis:
Machinave Enceladi pseudosophantis hebet.
Irrita Matthias ridens conamina clarum
Fulminat, & validum disjicit arma tonans.
Extemplo scissa nubes, purgatæque cæli
Restituit purum mentibus aura jubar.
Fulsere Aonides: plausu fremuere secundo
Pulpita: Mæonia mactæ canende tuba.

Votivo calamo gratulabatur
Gothofredus Kedob
S. Poëseos Præceptor,

MDCCLII

III III III